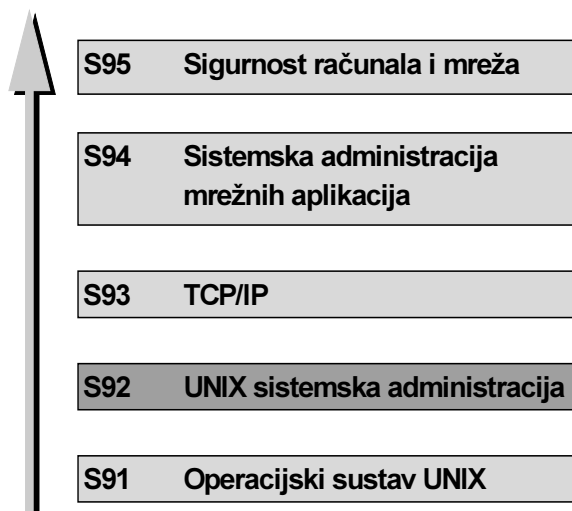

Uvod u UNIX Sistemska administracija

priredili:
Rajnović Damir
Delija Damir

verzija 1.0
Veljača 1998.

Ciljevi tečaja

- upoznati se sa administracijom UNIX računala
- osposobiti se za samostalni rad kao administrator
- osposobiti se za praćenje literature i ostajanje u toku događaja

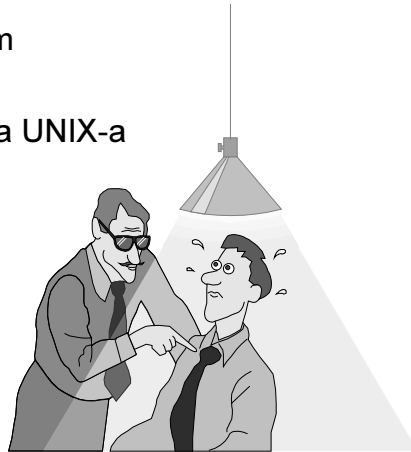

Područja

- Građa UNIX OS-a
- Administracija UNIX računala
- Administracija

Potrebno predznanje

- Korisnički rad sa UNIX-om
- Poznavanje shell-a
- Poznavanje funkcioniranja UNIX-a

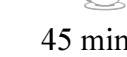
Sadržaj Dan 1

Uvod	15 min
Struktura fizičkih diskova i particije	30 min
Pauza	
Uređaji	45 min
Pauza	
Uređaji	45 min
Pauza	
Sistem direktorija	45 min
Ručak	
Vježbe	90 min

Sadržaj Dan 2

Korisnički računi	45 min
Pauza	 45 min
Administracija programskih paketa	45 min
Pauza	 45 min
Mreža	45 min
Pauza	 45 min
Mreža	45 min
Ručak	 45 min
Vježbe	90 min

Sadržaj Dan 3

Distribuirani sustavi datoteka	45 min
Pauza	 45 min
Dnevna administracija sustava	45 min
Pauza	 45 min
Dnevna administracija sustava	45 min
Pauza	 45 min
Backup sistema	45 min
Ručak	 45 min
Vježbe	90 min

Sadržaj

Dan 4

Korisne komande	45 min
Pauza	
Korisne komande	45 min
Pauza	
Printerski podsistem	45 min
Pauza	
Elektronička pošta	45 min
Ručak	
Vježbe	90 min

Sadržaj

Dan 5

Sigurnost sistema	30 min
Pauza	
Pokretanje i zaustavljanje sistema	45 min
Pauza	
Korn shell primjeri	45 min
Pauza	
Korn shell primjeri	45 min
Ručak	
Vježbe	90 min

Što nećete naučiti na tečaju

- Puno toga!
- Nećete dobiti gotove 'recepte' za sve vaše probleme

Izvori

- Aileen Frisch - Essential System Administration, O'Reilly & Associates, inc.
- SunOS dokumentacija
- OSF1 dokumentacija
- Frank G. Fiamingo, Introduction to Unix System Administration,

Uvod

Cilj:

- upoznati se sa UNIX-om
- upoznati se sa ljudima oko UNIX-a

UNIX historijat

- 1970 ATT
- dosta stari OS
- od inženjera za inženjere
- otvoren za razvoj i komunikaciju
- razne verzije i okusi (?)
  - BSD
  - system V
  - AIX

Ljudi oko UNIX-a

- **root** superkorisnik može sve
- **users** ostali korisnici mogu samo ono što im je dopušteno, ili što uspiju provaliti
- korisnici se organiziraju u grupe u skladu sa poslovima koje rade (interesna organizacija)

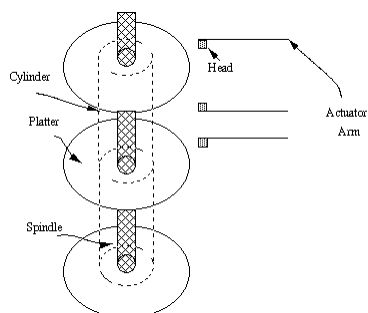
Struktura fizičkih diskova i particije

Organizacija diska i podjela na particije

- Fizička struktura diska i instalacija
- Logička struktura diska
- Particije na disku
- Layout diska

Fizička struktura diska

Setup diska

- SCSI (uglavnom) i IDE diskovi
- SCSI uređaj ima svoju adresu: 0-7
- SCSI kontroler mora imati svoju adresu, a to je obično 0
- IDE disk može biti primarni ili sekundarni

Logička struktura diska

- Track - područje koje glava 'pokrije' u jednoj rotaciji
- Cilindar - skup track-ova na svim pločama pri jednom položaju glave
- Sektor - osnovna jedinica za smještaj podataka, obično 512 byte-ova
- Grupa cilindara - skup susjednih cilindara, 16-32 cilindra, koristi se radi povećanja performansi

Particije diska

- Logički prostor unutar kojega se smješta file system
- Označava se slovima (a-h na BSD) ili brojkama (0-10 na SYS V)
- Mogu se međusobno preklapati
- Ne može se protezati preko više fizičkih diskova (ne vrijedi za sve Unix-e, AIX)

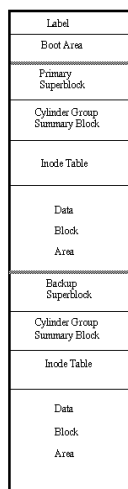
Particijska tablica za SunOS 5.x

```
#format
format>partition
partition>print
```

```
Current partition table (original):
Total disk cylinders available: 2036 + 2 (reserved cylinders)
```

Part	Tag	Flag	Cylinders	Size	Blocks
0	root	wm	0 - 65	32.48MB	(66/0/0)
1	swap	wu	66 - 196	64.48MB	(131/0/0)
2	backup	wm	0 - 2035	1002.09MB	(2036/0/0)
3	unassigned	wm	0	0	(0/0/0)
4	unassigned	wm	0	0	(0/0/0)
5	-	wm	197 - 457	128.46MB	(261/0/0)
6	usr	wm	458 - 978	256.43MB	(521/0/0)
7	var	wm	979 - 1037	29.04MB	(59/0/0)

Layout diska

first 18 sectors

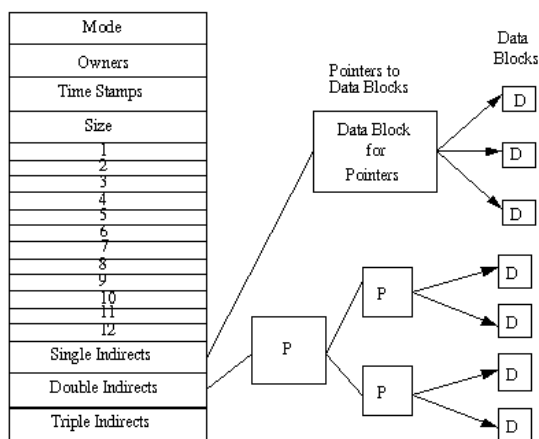
Superblok sadrži: veličina, labela, veličina cilinder grupe i dr.

Cylinder Group Summary sadrži: broj slobodnih i iskorištenih inode-ova, broj fragmenata i dr.

Inode tablica - sadrži opis datoteke u Grupi Cilindara (veličina, položaj data blokova, vlasništvo i sl.) ali ne i ime datoteke.

Data Blok sadrži podatke, default veličina 8192 byte-a.

Struktura inode tablice

Pauza

Uređaji - devices

Uređaji

- Device Controller
- Device Driver
- Logički nazivi
- Fizički nazivi

Device Controller

- Hardware koji spaja uređaj sa računalom
- Izvršava najprimitivnije (najosnovnije) operacije sa uređajem, n.pr. za disk su to pročitaj sektor i zapiši sektor (ovo je samo primjer, ima ih još)

Device driver

- Software koji upravlja sa kontrolerom
- Mora biti posebno prilagođen svakom uređaju i kontroleru
- Omogućuje izvršavanje složenijih operacija sa uređajem, n.pr. za disk je to pročitaj ovaj niz sektora, obriši datoteku i sl.

Konvencije naziva na SunOS

5.x

- Fizički nazivi uređaja - sadrži neke od fizičkih karakteristika uređaja u nazivu
- Logički nazivi uređaja - obično ih koristimo u svakodnevnom radu

Fizički nazivi na SunOS 5.x

- Opći oblik je naziv@adresa:argumenti
- Ovaj oblik adresiranja uveden je sa SunOS 5.x
- Nazivi se nalaze unutar `/devices` direktorija

Primjer fizičke adrese

```
/devices/iommu@f,e0000000/sbus@f,e0001000/espdma@f400000/esp@f,800000/sd@1,0:a
```

iommu - I/O Memory Management Unit

sbus - SBus

espdma - DMA kontroler za slot-ove

esp@f,800000 - slot F, offset 800000

sd@1,0:a - SCSI disk, SCSI adresa 1, LUN 0, slice a (slice je naziv za particiju na SunOS 5.x)

Primjer logičke adrese

- Smješteni su unutar `/dev` direktorija
- Razlikuju se nazivi za trake od naziva za diskove

Primjer naziva SCSI diska

`/dev/dsk/cWtXdYsZ`

W - Logički broj kontrolera

X - SCSI adresa diska

Y - Broj diska

Z - Slice (particija)

`/dev/dsk/c0t3d0s1`

Primjer logičkog naziva trake

/dev/rmt/**XAn**

X - Broj trake (1 brojka)

A - Kapacitet (l=mali, m=srednji, c=komresirano,
u=ultra)

n - da li treba premotati traku ili ne

Pauza

Sustav datoteka i kazala (directory tree)

Sustav kazala

Cilj:

- Upoznati značenje i organizaciju kazala na UNIX OS-u

Unix struktura kazala directory tree

UNIX ima stablenu organizaciju strukture kazala

Organizacija je tradicionalna i razvijala se razvojem
UNIX-a

Svaki flavour -a UNIX-a ima svoje specifičnosti

BSD
System V
AIX

SunOS
Solaris

Ultrix
DEC UNIX
Iris

Tradicionalni UNIX

/	korijen stabla
/dev	specijalne datoteke
/etc	sistemska konfiguracija
/var	logovi
/tmp	privremeno područje
/usr	korisničke
/opt	sistemska SW
/home	osnovni direktoriji
/bin	izvršni programi
/lib	biblioteke
/proc	suæelje na aktivne procese
/mnt	privremeni mount point

/

root

Smještaj jezgre (Kernel)

Ishodište svih direktorija KORJEN (root)

/bin izvršni programi

/sbin izvršni programi

izvršni programi - sistemski

Napomena:

sbin statički linkani sistemski programi

/etc   sistemske konfiguracije

važne sistemske konfiguracijske datoteke, programi i direktoriji

- sistemske konfiguracije
- mrežna konfiguracija

/tmp   privremene datoteke

Privremene datoteke koje kreiraju korisnici i sistem postoji opasnost zapunjenja

Napomena:

mora biti postavljen **sticky bit** kao zaštita od nepoželjnog brisanja

/usr sistemski programi, biblioteke

Niz pokazala od kojih neka mogu biti posebne particije

`/usr/lib`

`/usr/include`

`/usr/bin`

mogu postojati i dodatni direktoriji `/usr2`

`/usr/local` smještaj stvari specifičnih (lokalnih) za stroj

obično dodatni free SW i sl.

zbog veličine često posebna particija

/opt opcionalni SW

- dolaze dodatni SW od proizvođača
- varira ovisno o namjeni stroja

Napomena:

često postoje 2 ili više `opt` direktorija

`/opt`, `/opt2`, `/opt3` na raznim particijama, a SW paketi na njima se vezu u `/opt` simboličkim linkovima

/mnt   privremeni mount point

/cdrom   mount point cd-a

/mnt kazalo na koje se privremeno radi mount, kod testiranja, preko mreže i sl

/cdrom   kazalo kamo se radi mount cd-a (ručno ili automatski)

/floppy   kazalo kamo se radi mount diskete (ručno ili automatski)

/proc   sučelje na aktive procese

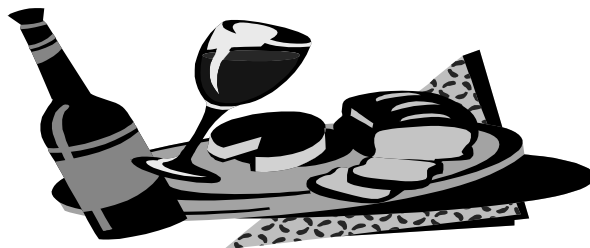
- virtualni file system, pristup memoriji sustava
- vide se svi aktivni programi kao kazala ili kao datoteke
- sadržaj varira od UNIX-a do UNIX-a
- najbolje razrađen na LINUX-u (1995)

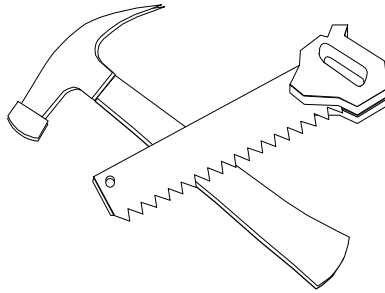
Rezime

- Struktura kazala - file system - directory tree
- Tradicionalna građa sa dosta odstupanja posljedica razvoja UNIX-a
- Znati gdje se što nalazi na vašem stroju (raspored ovisi o tipu UNIX-a, proizvođaču, verziji i prilagođenjima)
- Uočiti korištenje dodatnih direktorija i file systema, te povezivanja putem simboličkih linkova
- Ako postoje specifičnosti njima prilagoditi politiku sistema (backup, sigurnost, logiranje i sl.)

Pauza Ručak

Praktičan rad

Vježba 1

1. Ispisati sadržaj particijske tablice računala
2. Popisati SCSI uređaje na računalu
3. Pregledati sadržaj /dev direktorija i objasniti
4. Objasniti značenje dozvola na dev. vezanim uz diskove i terminale
5. Objasniti značenje /dev/null, /dev/tty
6. Ispisati osnovne poddirektorije i objasniti ih

Korisnički računi

user accounts

Korisnički računi

user accounts

- Osnova sigurnosti i organizacije UNIX-a
- Osnovni podaci o korisniku
  - /etc/passwd
  - /etc/group
- Skrivene informacije U C2 modu sistema u posebnim kazalima ili datotekama

Korisnički podaci

- login** korisničko ime
- simboličko ime korisnika
  - uid je numerički zapis
- grupa** osnovna grupa u kojoj je korisnik
- password** lozinka
- atributi lozinke, oblik, trajanje
- home** osnovni direktorij
- direktorij u koji se korisnik sjmešta kod prijave
- shell** inicijalni shell
- inicijalni program koji se pokreće kod prijave

Osnovni podaci o korisniku /etc/passwd

- 7 polja, definiranog redoslijeda, separator “:”
- format:
login:password:user-id:group-id:comment:home:shell
  - login: korisničko ime, obično 8 znakova
  - password: lozinka, kriptirana ili samo oznaka da je lozinka u posebnoj datoteci tzv. shadow file
  - user-id: korisnički broj
  - group-id: broj osnovne grupe korisnik, popisane u /etc/group
  - comment: komentar polje
  - home: osnovni direktorij korisnika
  - shell: osnovna ljuska korisnika, definira u /etc/shells

Dodatni podaci o korisniku

Skriveni podaci - shadow file

- Za sistem u povećanom modu sigurnosti kritiprane lozinke se čuvaju u posebnoj datoteci, zajedno sa dodatnim podacima o trajanju, obliku starenju, zabrani i sl.

Podaci o pristupanju na sustav

- datoteke /etc/utmp /etc/wtmp
- sistemski logovi /var/adm/messages ....
- auditing
- accounting

Korisničke grupe /etc/group

- 4 polja, separator “:”
  - ime-grupe: password:broj-grupe:lista-članova
  - ime-grupe: naziv grupe, do 8 znakova
  - password: ako je prazan ne traži se pasword kod promjene grupe (zastarjelo)
  - broj-grupe: numerički broj grupe
  - lista-članova lista članova grupe, korinička imena odjeljena prazninama
- Za editiranje se koristi alat vipw, isto kao za /etc/passwd

Dodavanje - promjena podataka o korisniku

- ručno
  - upotreba editora vipw
  - upotreba običnog editora vi, joe, ed (?)
- kroz sistemske alate za određeni OS
  - grafičke alate na nivou X-a
  - alate komandne linije
- provjera kroz passwd base check alate

Važno: alati nisu uvijek konzistentni, tj skriveni podaci mogu ostati nemodificirani.

Datoteka /etc/shadow Solaris 2.x

Shadow file - /etc/shadow (SunOS 5.X)

- /etc/passwd ima samo mjesto za lozinku pošto datoteku može čitati bilo tko
- /etc/shadow može je čitati samo root, u njoj je prava lozinka

format: 9 polja odijeljenih “:”

loginid:password:lastchg:min:max:warn:inactive:expire:flag

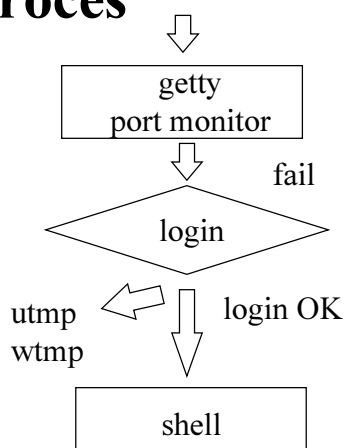
- **login-id** korisničko ime
- **password** kritpirana lozinka 13 znakova, ima i posebna značenja
  - NP znači da password nije ispravan
  - *LK* znači da je zaključn dok root ne postavi password
- **lastchg** broj dana od 1.1.1970 od zadnje promjene lozinke
- **min** minimalni broj dana između promjena lozinke
- **max** maksimalni broj dana koliko lozinka vrijedi
- **warn** broj dana prije isteka lozinke kada će korisnik dobivati upozorenje
- **inactive** broj dana neaktivnosti prije automatskog zaključavanja
- **expire** datum nakon kog lozinka biva zaključana
- **flag** ne koristi se

Promjena podataka Solaris 2.x

- Podaci se modificiraju / dodaju pomoću komandi:
  - **passwd** mijenja lozinku za korisnika
  - **useradd** dodaje novi login
  - **usermod** modificira login informacije
  - **userdel** briše login
- Sun preporuča admintool utility ili useradd
- vipw se više ne preporuča (nije dio package-a) i ne radi automatski sa /etc/passwd
- *Važno: admintool u nekim verzijama Solarisa ima security bugs*

Prijava na sistem login proces

- init pokreće port monitor
- na tty portu proces getty osluškuje
- kod pokušaja prijave pokreće se login proces
- ako je login uspio pokreće se inicijalni shell
- ako login nije uspio ponovo se osluškuje na portu

Solaris 2.x

Adminstracija korisnika

- Dodavanje korisnika

useradd

- brisanje korisnika

userdel

Solaris 2.x

Adminstracija korisnika (2)

modificiranje korisnika

- usermod

- ograničenja na password

passwd -x 40 pero

passwd -n 30 stef

Rezime

- Osnova sigurnosti sustava prema korisničkim računima
- sistemske datoteke u kojima su podaci, u njih može pisati samo root, datoteke sa lozinkama može čitati samo root
- administriranje korisnika se preporuča kroz sistemske alate

Pauza

Administracija paketa (package administration)

Administracija paketa (package administration)

- Cilj:
  - upoznati se sa konceptom “package” paketa
  - upoznati se sa alatima
- package / paket :
  - programski paket koji se tretira kao jedna cjelina, u unaprijed zadanom formatu
- koncept paketa specifičan za unix-e iz SVR4 (Solaris, Dec OSF/Digital Unix)
- koriste se razni nazivi (package, bundle ...)

Namjena paketa

- Sav software na stroju koji nije free mora biti u nekom paketu
- licenciranje se takodje radi na osnovi licenci za pojedine pakete
- sistesmki dolaze na CD-ovima
- instaliranje u
  - /opt
  - /usr
- logovi /var/sadm

Alati za rad sa paketima

Postoji niz alata koji dolaze u kao alati za administraciju sistema

- postoje grafički alati:
  - swmtool (Solaris 2.x)
- alati komandne linije:
  - pkginfo (Solaris 2.x)
  - pkgadd (Solaris 2.x)
  - pkgrm (Solaris 2.x)
  - pkgchk (Solaris 2.x)

Solaris 2.x

pkginfo   informacije o paketima na stroju ili na mediju

staza do paketa na CDromu


```
#pkginfo -d /cdrom/sol_2_4_hw1194_sparc/s0/Solaris_2.4SUNWaccr
system        SUNWaccr    System Accounting, (Root)
```


klasa
paketa

ime
paketa

opis
paketa

Solaris 2.x (2)

pkgadd   instaliranje paketa na sistem

staza do paketa na CDromu


```
#pkgadd -d /cdrom/sol_2_4_hw1194_sparc/s0/Solaris_2.4SUNWaccr
```

opcija -a   izbor kazala za instaliranje

Solaris 2.x (3)

pkgrm brisanje paketa sa sistema

```
#pkgrm SUNWaccr
```


ime
paketa

Solaris 2.x (4)

pkgchk provjera integriteta i atributa paketa

uspoređuje sadžaj paketa sa logovima i prijavljuje razlike i daje opis problema

```
#pkgchk -a -p /etc/passwd
```

provjerava attribute za /etc/passwd, mogu se npr. naći promjene u dozvolama

Solaris 2.x

logovi za pakete

- logovi
  - /var/sadm/install/contents   ispis operacija
  - /var/sadm/pkg/PKGNAME   ispis za pojedini paket
- sve komande za rad sa paketima rade sa tim njima

Važno:

*logovi znaju narasti, mogućnost zapunjena /var
particije*

Digital UNIX / Ultrix

paketi

- koristi se komanda setld -l
  - pokreće se u direktoriju u kom su paketi
- može se raditi sa paketima sa raznih medija
  - mreža
  - disk
  - CDROM
  - traka
- logovi
  - /var/adm/smlogs/setld.log (Digital UNIX)
  - /etc/setdllog (Ultrix)

Digital UNIX / Ultrix komande

fverify provjera konzistencije (veličina, potpis, grupe, atributi, vlasnik)

- /usr/sbin/fverify (Digital UNIX)
- /etc/stl/fverify (Ultrix)

fverify provjerava na osnovi podataka iz baze u

- /usr.snmbd.*.inv (Digital UNIX)
- /usr/etc/subsets/* (Ultrix)

SunOs 4.x (Sun BSD)

- Nije SVR4 drugačiji koncept
- /usr/etc/install_services komanda
- nema nikakvih logova

Rezime

- paketi su specifični sa SVR4
- paket je osnovna manipulativna cjelina za SW
- postoje komande (ovise o OS-u)
- postoje logovi

Pauza

Mreža

Mreža

Cilj:

- ispravno priključenje računala na mrežu
- osnovna administracija mreže na računalu
- osnovni monitoring
- osnovni troubleshooting
- osnovno administriranje mreže

Tipovi mreža

- Sa stanovišta administratora računala
  - LAN local area network
  - WAN wide area network
  - danas je veš teško reći granicu između ta dva pojma
- osnova je prijenos paketa (poruka), uz tzv. “best-effort”
- najrašireniji protokol IP
- najčešća lokalna mreža na bazi *ethernet-a*

TPC/IP i ISO/OSI

Practical	ISO/OSI	Function
Application	<i>Application</i>	provides network services
	<i>Presentation</i>	XDR (eXternal Data Representation) transformation services
	<i>Session</i>	RPC (Remote Procedure Call);
Transport	<i>Transport</i>	TCP (Transmission Control Protocol) UDP (User Datagram Protocol).
	<i>Network</i>	IP (Internet Protocol);
IP	<i>Data Link</i>	definira data frames
	<i>Physical</i>	daje “eletričku/optičku” vezu

Pojmovi u mrežama

- **Controller** - e.g. Intel (ie0 - Sun3, Sun4), Lance (le0 - Sun4m, Sun4c, Sun3/50, Sun3/60).
- **Transceiver Cable** - spaja mrežno sučelje sa transiverskom kutijom.
- **Transceiver Box** - electrically isolates the system from the rest of the network.
- **Coaxial Cable** - ethernet backbone.
- **Twisted pair Cable** (UTP,STP), parični kabel
- **Repeater** - prenosi pakete sa jednog segmenta na drugi
- **Switch** - prenosi pakete među segmentima i radi filtriranje
- **Bridge** - radi u Data Link layer, omogućuje transparentno povezivanje mreža
- **Router** - veže 2 mreže u mrežnom sloju, radi routing
- **Gateway** - veže razne tipove mreža, prevodi protokole i sl.
- **Firewall** - odvaja mrežu od ostatka svijeta i filtrira promet iz sigurnosnih razloga
- **Terminal Server** - veže klasične serijske periferije na LAN.

Osnovna administracija mreže

- To je osnovno povezivanje jednog UNIX računala u mrežu
  - Inicijalizacija mreže (mrežnog podsistema)
  - Ime i adresa računala
  - Servisi
  - Podešavanje konfiguracijskih datoteka
  - Mrežni programi

Adminstracija mreže

- Administrator računala konfigurira parametre UNIX-a da bi stroj radio *pouzdana i sigurno* u mreži
- Osnovni parametri su:
  - ime stroja
  - IP-adresa stroja
  - mrežna maska (netmaska)

Osnovni parametri se obavezno dokumentiraju !

Mrežna podrška na UNIX sustavima

- podrška za mrežni rad
  - dio jezgre
  - sustav mrežnih deamona
  - niz konfiguracijskih datoteka
- osnovna verzija UNIX-a nije imala mrežnu podršku već je ona dodana u nekoliko koraka
  - uucp protokol
  - TCP/IPprotokol
  - ostali mrežni protokoli (IPX/SPX, DECNET, ...)
prevestnveno kao uslužitelji za lokalne mreže

Inicijalizacija mreže

- mreža se pokreće normalnim mehanizmom UNIX RC skripti
- programi, podaci i skripte se nalaze u */etc*
- pokreću se
  - inicijalizacija mrežnih sučelja (le0 ...)
  - mrežni servisi (daemoni)
  - upotreba mrežnih usluga (nfs mounts, ...)
- pokretanje je u runlevel 2 za system V
- za BSD preko rc.tcpip rc.local

Konfiguracijske datoteke

SunOS4.1.X	SunOS5x	Značenje
aliases	aliases->./mail/aliases	sendmail aliases
defaultrouter	defaultrouterI	IP adresa routera
defaultdomain	defaultdomain	NIS(+) domena
hostname.xxx	hostname.xxx	ime za xxx interface
hosts	hosts->./inet/hosts	hosts file
hosts.equiv	hosts.equiv	datoteka "istih" računala
inetd.conf	inetd.conf->./inet/inetd.	konfiguracija za mrežni super-daemon inetd
NA	netconfig	konfiguracija mreže
netmasks	netmasks->./inet/netmasks	netmask
NA	nodename	simboličko ime sistema
NA.	nsswitch	datoteka sa definicijom načina "naming service"
resolv.conf	resolv.conf	konfiguracija za DNS
sendmail.cfe	./mail/sendmail.cf	konfiguracija za sendmail
services	services -> ./inet/services	definicije Internet servisa

Mreža za diskless i dataless računala

DISKLESS računalo

- računalo bez diskova, samo RAM, CPU i mreža, preko NFS-a koristi diskove drugog stroja (servera)
  - upotreba boot protokola i tftp-a za bootanje
  - na serveru za svaku mašinu konfiguracija u `/etc/bootparms`

DATALESS računalo

- računalo koje ima sistemske diskove, ali dio diskova koristi preko mreže sa servera

U oba slučaja upotreba NFS-a, DFS-a, za pristup podacima

Simbolička imena i IP adrese

- Svakom simboličkom imenu mora biti dodijeljena jedna IP adresa
- Postupak dodjeljivanja može biti
  - **statički** iz konfiguracijskih datoteka
  - **dinamički** na osnovi mrežnog servisa
  - **kombinirani** dinamički i statički

Napomena: Na osnovi `/etc/nswitch (/etc/svc.conf)` datoteke utvrđuje se redoslijed provjeravanja veze

IP-adresa simboličko ime

Ime računala SunOS 5.x

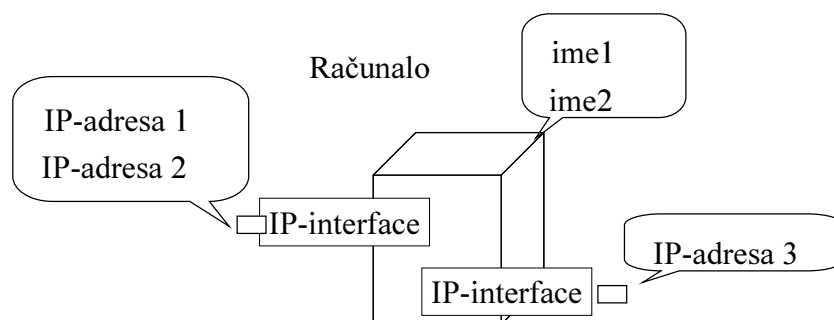
- hostname u nekoliko datoteka
  - /etc/nodename
  - /etc/inted/hosts
  - /etc/hosts
  - /etc/hostname.xxx
  - /etc/net/ticlts
  - /etc/net/ticots
  - /etc/net/ticotsord
- ručna promjena se mora obaviti u svim tim datotekama
- **touch /etc/.UNCONFIGURED**
reboot, nakon toga stroj traži unos svih parametara mreže

Statičko vezanje simboličkog imena i IP adrese

- Statičko vezanje nalazi se u datoteci /etc/hosts
  - daje vezu
  - IP-adresa   simboličko_ime
- za DISKLESS računala dodatni podaci na serveru u /etc/ethers
  - daje vezu ethernet adrese i simboličkog imena
  - Ethernet-adresa   simboličko ime
  - važno za boot-p i nhcp protkole

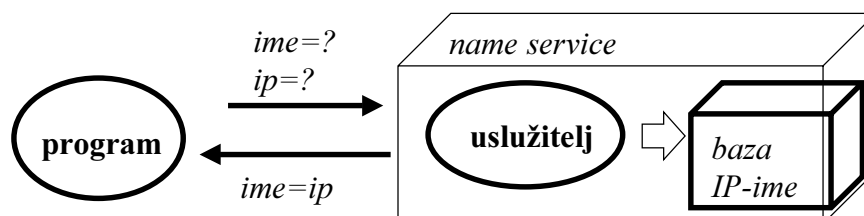
Dinamičko vezanje simboličkog imena i IP adrese

- svako računalo ima pripadno ime bar jedno ime
- svako računalo ima bar jednu IP adresu

Dinamičko vezanje simboličkog imena i IP adrese

- Dva osnovna servisa:
  - DNS Domain name service
  - NIS (NIS+) Network information service
- Interakcija tipa klijent-server

Domain name service (*DNS*)

- **DNS   Domain name service**
  - named daemon pristupa usluzi rezolviranja naziva
  - distribuirana baza "ime-IP", sa dodatnim informacijama
  - obuhvaćen cijeli Internet
  - organizacija hijerarhijska po domenama
  - datoteka */etc/resolv.conf* definira računalo koje je lokalni DNS uslužitelj i u kojoj domeni
    - jagor.srce.hr**   simboličko ime
    - jagor** ime stroja
    - srce** domena srca
    - hr** nacionalna domena

Network Information Service

- **NIS   Network Information Service**
- NIS NIS+ specifičan za SUN
- predviđeno za lokalne mreže, za pojednostavljenju administracije grupe računala
- koncept mapa koje sadrže vezanje
  - ime=vrijednost
- Problemi sa sigurnošću

Servisi (*services*)

- Servisi raspoloživi sa stroja su navedeni u **/etc/services**
- to je “baza podataka” u formatu “flat-file”

ftp	21/tcp	#file transfer
telnet	23/tcp	#telnet
smtp	25/tcp	#mail
fttp	69/udp	#trivial ftp - obično zabranjen
www	80/tcp	#web
nttp	119/tcp	#network time protocol
- za svaki servis naveden “port” na kome se nalazi

Mrežni super-deamon *inetd*

- /etc/inetd mrežni super daemon -- pokreše servise na zahtjev
- radi na osnovi datoteka
  - /etc/services   **dozvoljeni servisi**
  - /etc/inted.conf   **konfiguracija za pojedini servis**

telnet stream tcp nowait root /usr/etc/in.telnetd in.telnetd

servis   protokol   način rada sa sinom   UID   program

Funkcioniranje /etc/inetd

- pokreće se iz rc skripte
- osluškuje na portovima i pokreće potprocese na osnovi */etc/inetd.conf*
- signal HUP ponovo pokreće čitanje */etc/inetd.conf*

RPC Remote Procedure Calls

- Mrežni servisi koriste RPC sustav (NFS, NIS, NIS+, DFS, ...)
- datoteka sa definiranim RPC programskim brojevima */etc/rpc*

#rpc-program-server	rpc-program-number	alias
pormapper	100000	portmap sunrpc
prcbind	100000	portmap sunrpc rpcbnd
nfs	100003	nfsprog

Osnovne mrežne komande

netstat

- daje stanje TCP/IP protocol stack-a

netstat -a podaci za sve interfejsa

ifconfig

- konfiguriranje interfejsa

ifconfig le0 stanje interfejsa le0

Konfiguriranje mrežnog sučelja

- konfiguriranje sučelja znači dodjeljivanje parametara i pokretanje sučelja
- može se obaviti ručno, a obično se radi iz rc skripti

ifconfig le0

le0: flags=<UP,BROADCAST,NOTRAILERS,RUNNING>

inet 128.146.116.4 netmask fffff00 broadcast 128.146.116.255

ifconfig -a

ispis stanja za sva sučelja

Network routing

- usmjeravanje mrežnog prometa
- za "izlaz" iz LAN-a mora biti definirana adresa na koju se šalju svi paketi koji nisu za LAN

default router

- postavlja se iz rc skripti na osnovi datoteke

/etc/defaultrouter

ručno se postavlja komandom

route add default IP-adresa 1

- rute se vide komandom

netstat -rn

Statistike mreže i rad mreže osnovne komande

- provjera statusa i stanja mreže pomoću netstat

netstat -i

Name	Mtu	Net/Dest	Address	Ipkts	Iers	Opkts	Oers	Cols	Queue
le0	1500	128.146.116.0	server	33168177	864	34382907	19	49045	0
lo0	1536	loopback	localhost	458882	0	458882	0	0	0

- ping komanda za vezu među računalima

ping jagor.srce.hr

- traceroute komanda za ispitivanje ruta i veze

traceroute jagor.srce.hr

- arp prikaz vezanja IP-adreses i MAC adrese

arp -a

Statistike mreže i rad mreže korisne komande

- provjera prometa na mreži - "snifanje ???"
  - obično alat za napad na sistem, na UNIX-u interface mora biti u "promiskuitetnom modu" vidi se iz ifconfig-a

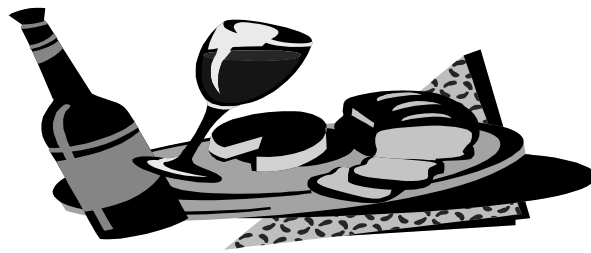
!NEPRISTOJNO! ali korisno

- skida cijeli promet na mreži ali samo za TCP/IP
- za ostale protokole posebni Protokol Analasyer SW/HW
- SunSO 5.x   snoop
- Digital UNIX   tcpdump
- SunOS 4.1.x   etherfind
- razni PC snoop programi na DOS/WINDOWS

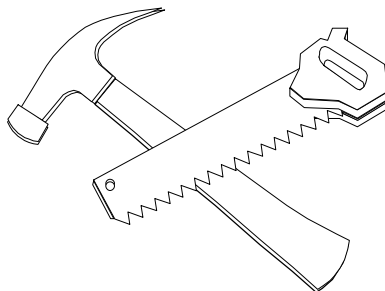
Rezime

- mrežni podsitem se pokreće kod startanja stroja
- administrator stroja mora podesiti
  - adresu i netmasku
  - ime
- podaci o mreži se moraju dokumentirati
- ponašanje mreže se prpvjerava raznim komandama
  - netstat
  - ping
  - traceroute

Pauza Ručak

Praktičan rad

Vježba 2

1. Dodajte novog korisnika preko na sistem
  - a) upotrebom command line alata
  - b) upotrebom GUI alata
2. Zaključajte korisnika preko
3. Otključajte korisnika preko
4. Ispišite mrežna sučelja i njihove konfiguracije
5. Pregledajte statistike sučelja
6. Pogledajte arp cache
7. Ispišite sve pakete instalirane na stroju

Distribuirani sustav datoteka

Distribuirani sustavi datoteka

Cilj:

- upoznati se sa distribuiranim sustavom datoteka DFS
- osnovne operacije na DFS

Distribuirani sustav datoteka (2)

- koncept klijent-server
  - server “eksportira” dio svog sustava datoteka preko mreže
  - klijent “mount-a” eksportirane FS sa servera
- Postojeće implementacije:
  - RFS** vezan u system V, polako se napušta
  - DFS** vezan uz DCE
  - AFS** vezan uz DCE
  - NFS** najviše se koristi i implementiran na svim UNIX računalima
  - Netware server/klijent
  - MsWindows server/klijent (samba)

NFS network file system

- SUN proizveo, svi ga prihvatili, defacto standard
- Osniva se na NFS protokolu, koji se bazira na RPC pozivima preko UDP-a
- sudjeluju deamoni
  - `rpc.mountd` mount daemon radi mount operacije
  - `nfsd` (obično 8) rješava klijent zahtjeve
  - `biod` (obično 4) cache za zahtjeve IO
- postoji konfiguracijska datoteka koja definira resurse i prava pristupa
  - `/etc/exports` (na Solarisu `/etc/sharetab`)

Eksportiranje diska

- Pomoću instrukcije `share`
- Općeniti oblik je:
  - `share [-F FSType] [-o option] [-d descr] [pathname]`
- `share` bez opcija ispisuje trenutno eksportirane diskove
- Instrukciju može izvršiti samo root

Primjer: share

```
share -F nfs /usr/shared_area
```

- Direktorij `/usr/shared_area` eksportiran je bez ikakvih restrikcija
- Svi korisnici imaju pravo pisanja i čitanja svih podataka na eksportiranom disku

Primjer: share (2)

```
share -F nfs -o rw=root@zombie /usr/data
```

- Samo korisnik `root` na računalu `zombie` ima pravo pristupa eksportiranim podacima
- Nitko drugi ne može pristupiti podacima

Primjer: share (3)

```
share -F nfs -o ro /dev/cdrom
```

- Ako želite eksportirati CDROM tada morate upotrijebiti gornji oblik share instrukcije
- Na CDROM se ne može pisati pa se mora upotrijebiti opcija ro

Mount diskova preko mreže

- Izvršava se instrukcijom `mount`
- Instrukcija ima više pojavnih oblika, no najčešće se koristi ovaj:

```
mount exported_FS destination_path
```

- `mount` bez opcija daje popis trenutno 'mount-anih' filesistema
- Instrukciju može izvršavati samo root

Primjer: mount

```
mount dwarf:/little/data /usr/big_data/
```

- Nakon izvršenja instrukcije unutar direktorija `/usr/big_data` pojavljuju se podaci koji se nalaze na računalu `dwarf` u direktoriju `/little/data`
- Postojeći podaci na `/usr/big_data` privremeno su skriveni i do njih se nemože pristupiti, ali nisu izbrisani

Instrukcija umount

- Suprotno od `mount`, ova instrukcija raskida NFS vezu između dva računala
- Opći oblik instrukcije je:

```
umount mount_point
```
- Instrukciju može pokrenuti jedino `root`

Rezime

- Dijeljenje diskova jedan od osnovnih servisa u mreži (LAN)
- komande mount, umount
- datoteke /etc/exports (/etc/sharetab)
- sustav deamona za pristup/verifikaciju i posluživanje zahtjeva
- mogući sigurnosni problemi

Pauza

Dnevna administracija sustava

Dnevna admimistracija sustava

Cilj

- Administracija korisnika i grupa
- Komunikacija sa korisnicima sustava
- Automatsko izvođenje programa cron,at,batch
- Svakodnevno praćenje sustava
- Pomoćni alati
  - COPS

Politika nadzora sustava

- rutinsko praćenje sustava je dio politike praćenja sustava
- idelano da administartor na konzoli prati stanje i prema potrebi reagira
- granice pojedinih parametara su ovisne o sustavu
  - load ne više od 2
  - memorija do 80% RAMA zauzeto

Praćenje parametara sistema (baselining)

- Potrebno je povremeno pratiti stanje sistema da bi se znalo njegovo ponašanje “**fingerprint, footprint**”
- load sistema
- status diskova
- mail koji dolazi za root
- logovi sistema
- korisnici na sistemu
- **obavezna papirologija**

Rutinsko praćenje sistema

Za normalno funkcioniranje sistema potrebno je provoditi stalno praćenje

posao	komande
koliko je dugo sistem aktivan	uptime
poruke koje sistem sam šalje administratoru	elm.mail
opterećenje	top,uptime
mrežna komunikacija	netstat
broj korisnika na sistemu	w,who,ps
broj programa na sistemu	ps,top
zauzeće memorije	top,vmstat
zauzeće diskova	df, du

Praćenje statusa diskova

- prati se zauzeće diskova (postotak slobodnog prostora za Inodes i za podatke)
  - df
  - du
  - fuser
- prati se opterećenje diskova tj. promet
  - iostat
  - nfststa (za mrežne diskove)

Mail za root

- povremeno pregledavanje pošte
- povremeno pregledavanje sistemskog direktorija za prijem pošte
- povremeno pregledavanje logova za mail

Pregledavanje sistemskih logova

- Na UNIX-u sistemu putem posebnog procesa piše poruke u datoteke ili ih šalje preko mreže, piše se u obične ASCII datoteke
- syslog daemon i /etc/syslog.conf konfiguracijska datoteka
- /var/adm
- /var/log

Administracija korisnika i grupa

- Poslovi
  - Forsiranje politike lozinki i sigurnosti
  - Dodavanje ili uklanjanje korisnika
  - Dodavanje ili uklanjanje grupa
- Ovisi o politici sistema i strukturi korisnika i grupa na sistemu (grupa služi za dijeljenje zajedničkih resursa)

Administracija korisnika i grupa (2)

- to je dodavanje/mijenjanje podataka o korisnicima i grupama, te zaključavanje sumnjivih korisnika
- koriste se komande za administriranje korisnika i grupa
- potrebno je imati odgovarajuću popratnu papirologiju
  - formular za dodavanje korisnika/grupe
- potrebno je imati log aktivnosti na sistemu
  - datoteka u koji se pišu sve relevantne aktivnosti, obično skrivena datoteka, u ascii stanca formatu
- **VAŽNO JE BITI UREDAN I SISTEMATIČAN**

Komunikacija sa korisnicima sustava

- Kada se nešto desi nastoji se komunicirati sa korisnikom PRIJE nego što ga se ukloni sa sistema
- koristimo komande write,talk ...
- Sve ovisi o procjeni administratora, ako se čini da korisnik ugrožava sistem treba ga odmah uloniti
! kill -9 !
- U slučaju rušenja sistema potrebno je dati odgovarajući period vremena korisnicima
- prekide rada sistema treba najaviti unaprijed (ako je moguće)

Skripta za automatsko pokretanje

- Skripta mora biti dobro napisana i bez grešaka, pošto se odvija sama i možda kao root
- ne smije imati suid ili sgid

Automatsko izvođenje programa

- UNIX dozvoljava automatsko izvođenje programa i pozadinsko izvođenje programa

cron   izvođenje u pravilnim razmacima
at   izvođenje jednom u zadano vrijeme
batch   izvođenje kada je opterećenje malo

cron

- rezolucija crona do na 1 minutu
- cron izvodi komande periodički
- crontab komanda
  - crontab -l   izlistava sadržaj cron datoteke
  - crontab -e   editira sadržaj cron datoteke

Napomena: treba postaviti env varijablu VISUAL na editor koji se želi koristiti, crontab inače poziva ed
- format cron komande
- odčan za automatizaciju administracije (brisanje i rad sa logovima, brisanje /tmp i sl)

at

- pokretanje komande u točno zadanom trenutku samo jednom
  - at [vrijeme]
  - komada
  - <CTRL d>
- zahtjevi na komade isti kao i za cron

batch

- jednostavno izvođenje komandi kada je opterećenje sistema malo
- nije pravi batch u smislu velikih poslovnih sistema, prekid posla je stalan, nema checkpointa i sl
- postoje komercijalni batch procesori
- neke funkcije mogu biti emulirane preko sustava za štampanje (rijetko se korisiti)

Izvođenje programa i nakon odjave sa sistema

- pri odjavi sa sistema svi naši procesi dobivaju signal HUP (1)
- ako program može prihvatiti taj signal on nastavlja rad!
- komanda nohup to omogućuje za obične programe
  - program obavezno u pozadini i izlaz mu se preusmjerava u datoteku nohup.out
nohup p.sh &
- trap komanda u shell-u za skripte

Pomoćni alati

- Postoji niz alata za pomoć u nadzoru sustava neki dolaze sa sistemom a neki su free
- Solaris 2.x
  - Solstice
- free alati
  - cops   nadzor rupa na sistemu
  - tripwire   nadzor promjenja sistema

Što i kako pisati

- preporuča se imati
  - log file u koji se piše
  - papirni log sa najvažnijim podacima

Rezime

- administracija se radi svaki dan - treba planirati vrijeme za oko 30 minuta po stroju
- mora se biti pedantan i sistematičan
- to je rutina koja se ne smije propustiti ili mijenjati
- što više stvari automatizirati

Pauza

Backup sistema

Backup sistema

Cilj:

- upoznati se značenjem backup-a sistema
- upoznati strategije i metode backup-a sistema
- upoznati komande vezane za backup sistema

Značenje backup-a

- backup je u osnovi jedna ili više kopija sistema
- backup može biti potpun ili djelomičan
- backup može biti mrežni ili lokalni
- Kakav god da je backup cilj mu je da se omogući resuaturiranje stanja sistema

Backup ne smije zakazati kada je potreban

Postupci backup-a

- cilj je sačuvati integritet sistema
- podaci se spremaju na
  - trake
  - optičke diskove
  - diskete (?)
  - mrežne diskove
  - rezervne particije
- backup se radi redovito i u skladu sa politikom sustava
- backup se radi na nivou sustava datoteka (file systema)

Strategije backup-a

- postoje dva osnovna tipa backupa
  - full   kompletna kopija sistema
  - inkrementalni   samo promjene na sistemu
- nakon svake instalacije sistema ili personalizacije sistema obavezan je full backup
- backup se radi kada je sistem neopterećen i preporuča se u single user modu (osim ako alat ne dozvoljava multi user mode backup)

Full backup

- kompletna slika sistema, zauzima isto prostora koliko i sistem
- radi se jednom mjesečno ili jednom tjedno, može i rjeđe
- medij za full backup se mora provjeravati

Inkrementalni backup

- to su samo one izmjene na sustavu datoteka od zadnjeg backup-a
- sistemske datoteke se rijetko mijenjaju, one obično ne ulaze u inkrementalni backup

Komande backup i restore

- Dump
- primjer automatske backup skripte
- Restore
- Remote dump i restore
- Tape Archive program tar
- cpio
- mrežni backup
  - amanda
  - legato

dump komanda

- dump komanda radi backup filesytema
  - dump (SunOS 4.1.X, Ultrix, Digital UNIX)
  - ufsdump (SunOS 5.X)
- postoje nivoi 0-9
  - 0 najviši nivo **FULL DUMP**
  - 9 najniži nivo **inkrementalni**
  - nivo x+1 će uzeti sve promjene nakon zadnjeg nivoa x

Primjer: dump

- Primjer (za BSD)
  - root device, /dev/rsd0a.

```
/usr/etc/dump 0ufsdb /dev/nrst8 6000 54000 126 /dev/rsd0a
```

- **u** - upiši u dump record, /etc/dumpdates.
- **f** - dump file; e.g. /dev/nrst8, nrst znači "no rewind".
- **s** - veličina trake za dump, e.g. 6000 ft.
- **0** - full dump; dump level (0->9).
- **d** - kapacitet trake; e.g. 54000 bpi for 8mm tape.
- **b** - block size trake; e.g. 126

Primjer skripte za backup ručno pokretanje

```
#!/bin/sh
# A dataless system to a tape drive on a server.
# Script to do a complete backup of the system
echo "*****"
echo "This program will allow you to backup GALLIFREY onto magtape"
echo " Follow the directions given below."
echo "*****"
echo "Mount tape for partition a and g"
echo " then type RETURN "
read start
echo " ...working - Starting GALLIFREY backup "
#dumps are here
/usr/etc/dump 0ufsdb server:/dev/nrst8 6000 54000 126 /dev/sd0a && echo "Done with partition a ..."
/usr/etc/dump 0ufsdb server:/dev/nrst8 6000 54000 126 /dev/sd0g && echo "Done with partition g ..."
```

Primjer skripte za backup korištenje cron-a

```
#!/bin/sh
HOST='hostname'.admin=frank.M=/bin/mt
Dump=/usr/etc/dump
device=/dev/nrst0;size=6000;dens=54000;blksz=126
# Failure - exit
failure () {
    /usr/ucb/mail -s "Backup Failure - $HOST" $admin << EOF
    $HOST
    Cron backup script failed. Apparently there was no tape in the device.
EOF
    exit 1
}
# Dump Failure - exit
dumpfail () {
    /usr/ucb/mail -s "Backup Failure - $HOST" $admin << EOF
    $HOST Cron backup script failed. Could not write to the tape.
EOF
    exit 1
}
```


Primjer skripte za backup korištenje cron-a (2)

```
# Success
success () {
    /usr/ucb/mail -s "Backup completed successfully - $HOST" $admin << EOF
    $HOST Cron backup script was apparently successful. The /etc/dumpdates file is /bin/cat /etc/dumpdates'
EOF
}
# Confirm that the tape is in the device
$Mt -f $device rewind || failure
for i in blksz /dev/sd0a blksz /dev/sd0g blksz /dev/sd2h
do
    $Dump 0ufsb $device $size $dens $i || dumpfail
done
($Dump 0ufsb $device $size $dens $blksz /dev/sd2a || dumpfail) && success
$Mt -f $device rewoff
```

restore komanda

- restore vraća sadržaj backupa na disk
- može se restaurirati cijeli sustav datoteka ili interaktivno pojedine datoteke
- postoje dvije verzije
  - restore (SunOS 4.1.X, Ultrix, Digital UNIX)
  - ufsrestore (SunOS 5.X)

restore oštećenog sustava datoteka

- Kompletan restore oštećenog sustava datoteka, e.g. /dev/sd0h
newfs /dev/rsd0h   *očistiti oštećeni sustav datoteka*
mount /dev/sd0h /mnt   *mount novi na privremeno mjesto*
cd /mnt   *uči u njega*
restore -r -   *restore nivo 0 dumpa*
- Nakon toga se obave inkrementalni restor, te sustav datoteka provjeri i vrati na svoje mjesto
umount /mnt   *skinuti sustav sa privremenog mjesta*
fsck /dev/rsd0h   *kontrola*
mount /dev/sd0h /home   *mount na pravo mjesto*
Napomena: ovakvi zahvati se rade u single user modu!

restore oštećenog sustava datoteka (2)

- Inrekativni restor
restore -i
- restore gradi privremeni sustav datoteka u memoriji po kom se može kretati sa pwd,cd komadama i odabirati datoteke za vraćanje na disk
  - add datoteka
  - extract added entries from tape to disk

Napomena: restauriranje boot particije je složenije, potrebno je bootati stroj sa medija, restaurirati boot image i tek onda vratiti stanje sa trake

Udaljeni dump i restore (remote dump & restore)

- postoje verzije dump i restore komande koje rade preko mreže
  - rdump
  - rrestore
- sintaksa im je ista samo što se još navodi i stroj na kom je medij
- problem leži u nepuzdanosti mreže
- bolje je koristiti namjenske sustave kao legato, amanda i sl. koji su transakcijski zamišljeni i koriste kompresije

tar *tape archive*

- tar komanda arhiviranje, najčešće za arhiviranje SW distribucija
- koristi se ekstenzija tar
  - tar cvf dev files
  - tar tvf dev arhiva
  - tar xvf dev arhiva
    - c create
    - x extarct
    - t list
    - v verify
    - f device/file name

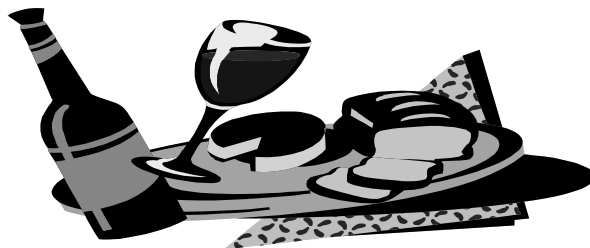
cpio *copy input-output*

- cpio je također komanda za izradu arhiva
  - Solaris 2.x ima na CDROM-u cpio arhive

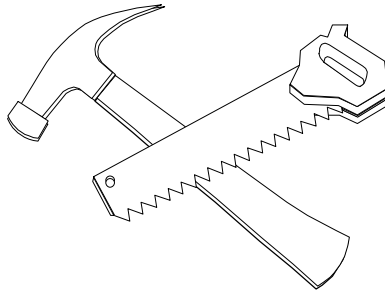
Rezime

- Backup se redai redovito u skladu sa politikom backup-a sistema
- koriste se komande dump/restore
- medij na koji se radi spremanje treba čuvati i provjeravati
- potrebno je voditi evidenciju backupa
  - koje trake koliko puta
  - kada i koji nivo backupa, koliko je trajao i sl.

Pauza Ručak

Praktičan rad

Vježba 3

1. Omogućite pristup /cdrom direktoriju preko mreže
2. Povežite preko NFS-a CDROM sa nastavničkog stroja na /mnt na svom stroju
3. Izlistajte sve FS koji su mountani preko mreže
4. Aktivirajte "rotiranje logova" na stroju
5. Analizirajte /var/adm/messages na stroju
6. Izvedite backup stroja (full)
7. Napravite plan za mjesečni backup

Korisne komande

Korisne komande

Cilj:

- Upoznati korisne komande
  - ps,top,uptime procesi na sistemu
  - who,w tko radi na sistemu
  - du upotreba diskova
  - df zauzeće diskova
  - last pristup korisnika na sistem

ps process status

- ps komanda daje aktivne procese na sistemu
- niz opcija
  - ps** bez opcija samo privatni procesi
  - ps -ef** svi procesi na sistemu
  - ps -ef | grep pattern | more** izdvajanje procesa
- top komanda (free sw), daje kako procesi opterećuju sistem

Napomena

top i ps su komande koje svoje informacije dobivaju iz jezgre UNIX-a, te stoga opterećuju sistem

uptime system uptime

- općenite informacije o radu sistema, koliko je sistem UP i koliko je opterećenje sistema

who

- komanda who prikazuje aktivne korisnike na sistemu
- ispisuje logove o korisnicima na sistemu

w

- komanda who prikazuje aktivne korisnike na sistemu

du disk usage

- prikazuje zauzeće diskova

Napomena:

du -sk | sort -rn | more

ispisuje sortirano zauzeće diskova na sistemu

df disk free

- daje zauzeće diskova po sustavima datoteka,
- postoje dvije verzije komande koje se razlikuju u opcijama
  - System V df
  - BSD df -k
  - postoji dodatna opcija -l koja ispisuje samo lokalne sustave datoteka, stvarno zauzeće stroja

fuser *file user*

- fuser komanda daje vezu između sustava datoteka, pojedinih datoteka i aktivnih programa

last

- ispisuje log za prisustvo korisnika na sistemu
last [login] | more
- komanda je korisna za analizu pristunosti korisnika na sistemu

xargs *extended args*

- konstruira i izvodi komande
xargs -i mv dir1/{}' dir2/{}'

Rezime

- korisne komande tzv. "utilities"
- pomažu u svakodnevnom radu

w,who	korisnici na sistemu
df,du,fuser	diskovi I sustavi datoteka
ps,top	procesu na sistemu

Pauza

Printerski podsistem

Printerski podsistem

Cilj:

- Upoznati se sa printerskim sistemom na UNIX-u

Tipovi printerskog podsistema

- postoje dva osnovna tipa
  - BSD tip
  - sistem V tip
- Na većini UNIX-a danas postoje komande od oba sistema
- danas se rijetko koristi štampanje sa UNIX-a

Virtualni printer

- Moguće vezanje stvarnog stampaća na jedan ili više virtualnih redova za štampanje
- odnos D:Q <> 1:1
  - D broj stvarnih printera
  - Q broj redova
- Pri prijemu posla u red obavlja se filtriranje i priprema posla, koji se tek na kraju štampa

lp, lpstat

- lp osnovna komanda za štampanje
- lpstat komanda za praćenje stanja posla i stampaća
- lpadmin administracija stampaća
- lpq administracija stampaća

Zahtjevi u redu za štampanje

- Poslovi se spremaju /var particiji
- deamoni surađuju putem kontrolnih datoteka (jednostavan a robustan sistem, prva UNIX međuprocena komunikacija)
- Svaki zahtjev ima prioritet
  - prioritet se može dinamički mijenjati
  - posao se može zadržati i otpustiti (hold / release)

Rezime

- postoji sustav za podršku printera
- rijetko se koristi

Pauza

Elektronička pošta email

Elektronička pošta (e-mail)

Cilj

- upoznati se sa osnovama elektroničke pošte na UNIX-u
- upoznati historijat mail-a

Historijat

- prijenos poruka na jednom računalu
- prijenos poruka na računalima umreženim UUCP mrežom (serijska veza)
- prijenos poruka TCP/IP protokolima
- prijenos poruka i konvertiranje poruka za razne protokole (tvz mail gateways)

e-mail

- prijenos poruka među korisnicima
- adresiranje na osnovi mrežne adrese primaoca
- koristan alat u administraciji sustava
  - automatski procesi mogu slati svoje rezultate mailom
- mail sustav čini više programa koji surađuju
  - sendmail osnovni program za prijem i prenos pošte
- SMTP (Simple Mail Transfer Protocol) standard za prijenos elektroničke pošte

Sendmail program

- SENDMAIL osnovni program za slanje pošte
- nakon slanja poruke kroz lokalni mail program sendmail na temelju konfiguracija i adrese utvrđuje kome se i kako šalje pošta
- sendmail je jedan od najsloženijih UNIX programa, ima dosta grešaka i sigurnosni je rizik (neizbježan)

Programi mail, elm ...

- osnovni mail program za administratora je mail ili elm
- koristan je za pregledavanje i uklanjanje pošte
- sistem javlja poruke, treba ih pregledavati barem jednom dnevno

Napomena: u slučaju da se nastane ogroman mail file koji se kao rezultat greške, može ga se ukloniti kao i prevelike log datoteke pomoću komande

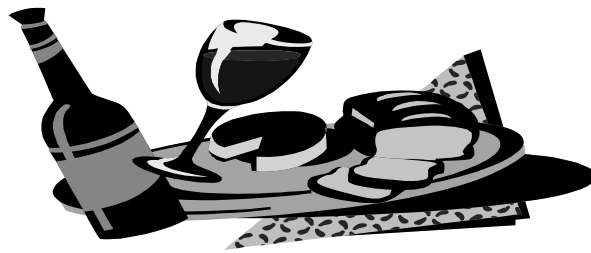
cat /dev/null > file

cp /dev/null file

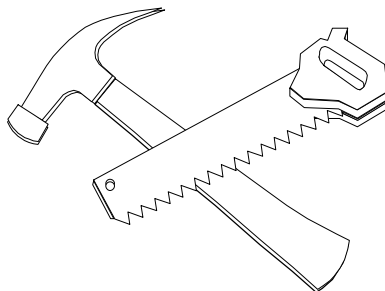
Rezime

- Elektronička pošta se detaljno obrađuje u drugom tečaju
- administrator mora pregledavati sistemsku poštu
- u procesu slanja i prijenoša pošte sudjeluje program sendmail, veoma složen i omiljen cilj napada

Pauza Ručak

Praktičan rad

Vježba 4

1. Modificirajte skriptu za cron backup da radi preko kontrolne datoteke
2. Kreirajte backup usera na sistemu
3. Dodajte novi printer na sistem koristeći GUI alat
4. Napravite pass-through štampanje
5. Dodajte još jedan logički printer na štampač dodan u 3.

Sigurnost sistema

Sigurnost sistema

- Ne postoji apsolutna sigurnost
- Sigurnost je relativna stvar - za nekoga ista stvar ne predstavlja nikakvu sigurnost, a za nekoga je i previše
- Sigurnost je stvar kompromisa između upotrebljivosti sistema i važnosti podataka koji se nalaze na njemu
- Osnovna stvar je imati "Site Security Policy" koja kazuje što se štiti, od koga se štiti, te kako

Što treba štiti?

- Podatke!
- Podaci se nalaze na: diskovima, trakama ili putuju mrežom (LAN, WAN, telefonske linije)
- Nije potrebno jednako štiti sve podatke - to je gubitak vremena i truda

Kako štititi podatke?

- Kontrolirati tko ima pristup resursima gdje se nalaze podaci (direktan, fizički pristup kao i 'virtualni', preko mreže)
- Fizička sigurnost resursa je veoma bitna

Programi koji nam mogu pomoći

- TCPWRAPPER - omogućuje selektivni pristup resursima
- TRIPWIRE - provjerava da li su programi modificirani
- SWATCH - analiza logova u realnom vremenu
- SATAN - provjerava postojanje poznatih 'rupa' na sistemu
- PGP - enkripcija podataka i poruka, provjera autentičnosti

Kome se obratiti za pomoć

- Osobi koja je zadužena za sigurnost u vašoj ustanovi/instituciji
- CARNet CERT (Computer Emergency Response Team):

e-mail: c-cert@carnet.hr

Osnovne natuknice

- Nakon instalacije načiniti 'potpise' svih sistemskih programa pomoću TRIPWIRE-a
- Zabraniti TFTP, R-instrukcije (rlogin, rsh i sl.)
- Koristiti najnoviju verziju SENDMAIL-a
- Instalirati nove patch-eve

Znajte što štitite i od koga!

Dodatne napomene

- Mjenjajte korisničke lozinke
- Ne koristite višektrane lozinke za prijavljivanje preko Interneta, a ponekada niti unutar LAN-a
- Kontrolirajte `/etc/hosts.equiv` i `.rhosts` datoteke
- Ne stavljajte pravi `passwd` file u FTP direktorij
- Ne stavljajte `'.'` (current directory) u PATH
- Isključite nepotrebne servise iz `/etc/inetd.conf` datoteke
- Koristite `/etc/shadow` za pohranu lozinki

Još dodatnih natuknica

- Osigurajte konzolu od pristupa sa lozinkom
- Pazite gdje držite backup trake - na njima su podaci i lozinke
- Ne ljepite lozinke na monitore ili tastature

Zadnje ali ne posljednje!

- Sve prijašnje savjete prihvatite ali *cum grano salis!*
- Prvo napravite plan što treba štititi i od koga bez toga je sve drugo besmisleno
- Pratite zbivanja na sistemu, tek tako možete razlučiti anomalno ponašanje od normalnog
- Budite u toku sa novim 'rupama' koje se otkrivaju u OS-u i pojedinim programima (n.pr. sendmail)

Pauza

Pokretanje i zaustavljanje sustava

Poretanje i zaustavljanje sustava

Cilj:

- upoznati pokretanje i zaustavljanje sustava
- upoznati građu UNIX sustava

Booting (pokretanje sistema)

- boot proces je pokretanje računala
  - provjera sklopovlja na nivou boot monitora
  - boot proces podiže jezgru (kernel) sa bootabilne jedinice (boot device) u memoriju
  - jezgra testira i inicijalizira sklopovlje
  - jezgra pokreće ostale programe i UNIX radi

boot monitor

- poseban program se nalazi u EEPROM-u na računalu tzv boot monitor
- njemu se izdaju osnovne komande za pokretanje boot-a, dijagnostiku i sl
- to nije dio operativno sustava
- on zna pronaći boot device i sa njega pokrenuti boot proces

Pokretanje UNIX-a

jezgra stavljena u memoriju

- kernel
- sched
- swapper
- update and fsflush
- pagedaemon and pageout
- Init

UNIX u funkciji

Jezgra (*kernel*)

- jezgra se podiže iz datoteke na disku
  - /vmunix (SunOS 4.X)
  - /kernel/unix (SunOS 5.X)
- jezgra prepušta kontrolu UNIX-u pokretanjem /sbin/init
- jezgra ispisuje poruke o sklopovlju i jedinicama sistema koje je našla ,
- jezgra definira osnovne dijelove sustva
  - root, swap,dump devices,
- inijalizira RAM i buffere jezgre

sched *(scheduler)*

- program za vremensko dijelenje resursa sustava
- SunOS 5.X koristi real-time scheduler, sched, koji se poreće kao proces 0
- scheduler može biti bez mogućnosti rada u stvarnom vremenu (ULTRIX)

swapper

- UNIX ima sustav za upotrebu virtualne memorije na disku, neaktivni programi se prebacuju cijeli ili po dijelovima na disk na tvz. **swap space**
- BSD (SunOS 4.X) koristi swapper daemon, (process 0) za upravljanje virtualnom memorijom
- SunOS 5.X koristi swap file system, swapfs,
- za upravljanje virtualnom memorijom

update i fsflush

- UNIX koristi buffere u jezgri za optimizaciju pristupa disku, podatak se piše u buffer i onda asinhrono na disk, korisnički program normalno nastavlja dalje
- poseban program se brine za spremanje buffera na disk, svakih 30 sekundi, putem sync komande
  - update BSD (SunOS 4.X, started by /etc/rc)
  - fsflush System V (SunOS 5.X, process 3)
- time se minimizira mogući gubitak kod pada sistema

pagedaemon i pageout

- procesi se prebacju iz memorije na swap i obratno mehanizmom stranica, podaci su u jezgrinoj tabeli stranica (veza program - stranice)
- ako stranica nije u memoriji poseban program ide u dohvat i zamjenu stranica
  - pagedaemon BSD (SunOS 4.X), PID 2
  - pageout System V (SunOS 5.X), PID 2

Ne smije ga se ubiti !

Init

- /sbin/init se pokreće i radi u pozadini kao proces 1
- init pokreće RCscripts za kontrolu sustava i pokretanje zloduh procesa
  - u /etc za SunOS 4.X,
  - u /sbin za SunOS 5.X
- init pokreće skripte za fsck
  - /etc/rc.boot /etc/rc.ip (SunOS 4.1.X)
  - /sbin/rcS (SunOS 5.X)
- init nastavlja boot stroja pokretanjem
  - /etc/rc, /etc/rc.single, /etc/rc.local (SunOS 4.X)
  - /sbin/rc2 , /sbin/rc3 (SunOS 5.X).
- System V verzija init izvodi /etc/inittab da bi UNIX ušao u pravi radni nivo (run level)

Radni nivoi (*run level*)

- System V UNIX ima definirane radne nivoe (run levels) koji definiraju stanje i funkcije sistema koje su aktivne
- 0 prom monitor level, shutdown
- 1,s,S single user
- 2 Multi-user mode, NO resources shared
- 3 Multi-user mode, NO resources shared
- 4 ne koristi se
- 5 Halt and software Poweroff the system
- 6 Halt and reboot to default state
- q,Q citanje inittab-a (nije pravo stanje)

Radni nivoi (2)

- vide se komandom `who -r`
- mijenjaju se sa
  - `init` level
  - `shutdown -i` level
  - `telinit q`

Radni nivoi greške

- Stroj pri bootanju prolazi kroz `single user` mod, u kom se testiraju diskovi komandom `fsck`
- u slučaju neuspjeha `fscka` stroj ostaje u `S` stanju i čeka na naše ručne akcije
- ulazak na stroj je i tu zaštićen lozinkom

/etc/inittab

- datoteka koja definira radne nivoe sustava i programe koji su u njima aktivni
  - #komentar
  - labela : runLEvels : akcija : komanda
  - p3:s1234:powerfail:/sbin/shutdown -y -i0 -g0 >/dev/console 2>&1
- akcije su
  - respawn, ondemand
  - once
  - boot
  - powerwait

/etc/inittab (2)

- skripte koje se pokreću iz inittab-a se nalaze u `/etc/rcX.d/[KS][0-99]`Ime (to su linkovi na prave skripte) pokreću se abecednim redom
  - X radni nivo
  - K znači stop
  - S znači start
- inittab mora uvijek imati rezervnu kopiju
- nakon izmjena inittab promjene se aktiviraju komandom `kill HUP 1`

Boot PROM

pokretanje i dijagnostika

- ispravne boot jedinice poznate boot monitoru se vide komandom (ujedno se vidi i redoslijed prozivanja)
> b ?
ok probe-scsi
- Za autoboot
>b
- Važno za bootanje sa novim jedinicama (Solaris 2.x)
>boot -r
- Za zasutavlnaje stroja i ručni boot na konzoli:
L1-A
>b st()
ok boot cdrom

Ulazak u PROM monitor

- **Samo za kritične situacije**
- u radu pritisnuti
L1-A
Stop-A
- sistem prekida rad bez upozorenja
- daljnje akcije
- **sync** radi spremanje buffera na disk i ruši stroj u stanje 0
- **c** nastavlja od mjesta na kom je stroj ušao u PROM monitor

Komande za zaustavljanje

- Prije redovnog zaustavljanja treba upozoriti korisnike!
- komande
  - shutdown
  - halt/fasthalt
  - reboot/fastboot
  - Kill init
  - init

shutdown

- osnovna komanda za zaustavljanje sustava
- postoje dvije verzije, za BSD, System V
- BSD
  - shutdown -h now
- System V
  - shutdown -i0 -y -g0
  - u stanje 0
  - na sva pitanja odgovor YES
  - grace period 0 (odmah)

halt / fasthalt reboot / fastboot

- halt i fasthalt sinkroniziraju diskove i ruše system bez upozorenja korisnika
- Za halt bez sinkroniziranja samo "halt -n".
- reboot I fastboot su identični sa halt/fasthalt ali odmah rebootaju sistem

kill init

- kill TERM 1
- komada ubija init proces i sistem automatski prelazi u stanje 0

! NE RADITI !

init

- *init runlevel*
- postavlja sistem u odgovarajući radni nivo
- može se obaviti prijelaz u sigle user i rušiti stroj

crash system kernel panic

- razni uzroci
  - Memory errors
  - Bugs in the Operating System
  - Disk write errors - bad blocks
- sistem logger zapisuje greške u `/var/adm/messages`.
- Za detaljne informacije tvz `savecore` system, koji defaultno nije uključen

Oporavak od pada

tvz. **Crash recovery**

- reboot sistema
- pri bootanju pratiti poruke na konzoli
- boot u single user mode:
  - >b -s
- ili sa drugim kernelom
  - >b sd()vmunix.gen
- backup može pomoći
- ako je potrebno obaviti fsck ručno za sve sustave datoteka iz single user moda

Rezime

- stroj se boot-a sa neke jedinice ovisno o konfiguraciji
- boot služi za podizanje sistema
- jezgra je stalno prisutna i kroz nju idu sve operacije

Unix kornshell programiranje

Komande, I/O redirekcija, pipe

command	izvođenje u foregroundu
command >file	presumjerava stdout u file
command 2>err_file	presumjerava stderr u err_file
command >file 2> file	presumjerava stdout i stderr u file
(command > f1) 2>f2	šalje stdout u f1, stderr u f2
command >>file	dodaje stdout u file

Komande, I/O redirekcija, pipe (2)

command <file	presumjerava stdin iz file
command << text	čita standard input do riječi "text"
command1 command2	presumjerava stdout iz command1 u stdin command2 kroz pipe
command tee f1 f2 ..	output command poslan u stdout i kopiran u f1, f2, ...
command&	izvođenje u pozadini (background)
nohup command&	izvođenje u background i nakon odjave
set -o monitor	poruka kada background process završi

Shell varijable cijeli brojevi

Upozorenje: = bez blankova

Integers :

```
n=100 ; x=&n
integer t
typeset -r rous=4      # read only
typeset -i2 x          # x binarni int
typeset -i8 y          # y oktalni int
typeset -i16 z         #
```


Shell varijable stringovi

Strings :

```
lettre="Q" ; mot="elephant"  
phrase="Hello, word"  
print "n=$n ; lettre=$lettre ; mot=$mot ; phrase=$phrase"  
  
typeset -r nom="JMB" # string constant
```

Shell varijable polja (arrays)

Arrays : jedno dimenzionalna polja automatski postavljena na 1024 elementa

```
animal[0]="dog" ; animal[1]="horse" ; animal[3]="donkey"  
set -A flower tulip gardenia " " rose  
print ${animal[*]}  
print ${flower[@]}  
print "cell#1 content : ${flower[1]}"
```

Uzorci (pattern matching)

Wild card	matches
?	any single char
[char1char2... charN]	any single char iz the specified list
[!char1char2... charN]	any single char other than one iz the
[char1-charN]	any char between char1 i charN inclusive
[!char1-charN]	any char other than between char1 i charN
	inclusive
*	any char or any group char (including none)
?(pat1 pat2... patN)	zero or one the specified patterns
@(pat1 pat2... patN)	exactly one the specified patterns
*(pat1 pat2... patN)	zero, one or more the specified patterns
+(pat1 pat2... patN)	one or more the specified patterns
!(pat1 pat2... patN)	any pattern except one the specif. patterns

Tilde expansion

~	home dir (ls ~)
~frenkiel	home dir usera frenkiel
~+	absolutni path tekućeg direktorija
~-	prethodni direktorij (cd ~-) (or cd -)

Kontrolni znakovi signali

<ctrl c>	Prekida izvođenje procesa (foreground)
<ctrl z>	Suspendira izvođenje procesa (stop)
> bg	šalje u background
> fg	nastavlja u foreground
> kill -option	šalje signal (TERMINATE)
> kill -9 pid	zaustavlja background proces

kill -l : ispis svih signala podržanih na suatvu

<ctrl d> End file character

Konfiguracijske datoteke

- /etc/profile sytem wide
- \$HOME/.profile osobno

Koriste se za:

- set & export varijabli
- set options za login shell
- definiranje logoff scripte

Primjer:

```
set -o allexport # export all varijables  
set +o allexport # turn off allexport feature
```

Konfiguracija (enviroment)

```
PATH=./bin:/usr/bin:$HOME/bin #define command search
CDPATH=./$HOME:$HOME/games #define search path for cd
FPATH=$HOME/mathlib:/usr/funcs #define path for autoload
PS1='! $PWD> ' #define primary prompt
PS2='Line continues here> ' #define secondary prompt
HISTSIZE=100 #define size history file
TMOUT=0 # KornShell timeout
VISUAL=vi #comm. line editor
ENV=$HOME/.kshrc #pathname env script
```

- definira aliase i funkcije za interaktivno korištenje
- postavlja defaultne optcije za sve pozive ksh
- postavlja varijable koje se koriste u tekućem ksh

Imenovanje kornshell varijabli

Preporuka !

- lokalne varijable malim slovima
- globalne varijable VELIKIM SLOVIMA

Važno:

KornShell start-up scripts:

KSH ima 3 start-up scripte.

Prve dvije su login scripte (izvode se kod prijave na sistem)

/etc/profile \$HOME/.profile

Treća se izvodi kod pokretanja novog ksh-a

\$HOME/.kshrc

Rezervirane kornshell varijable

CDPATH	direktoriji koje cd pretražuje		
COLUMNS	terminal width	80	
EDITOR	staza command line editor	/bin/ed	
ENV	staza do startup skripte		
ERRNO	error number		
FCEDIT	staza do history file editor	/bin/ed	
FPATH	staza do autoload functions		
HISTFILE	staza do history file	\$HOME/.sh_history	
HISTFILE	nb command history file	128	
HOME	login directory		
IFS	set token delimiters	white space	
LINENO	broj tekuće linije u skripti		
LINES	terminal height	24	
LOGNAME	user name		

Rezervirane kornshell varijable

(2)

MAILPATH	staze do master mail files		
MAIL	staze master mail file		
MAILCHECK	mail checking frequency	600 seconds	
OLDPWD	stari PWD		
OPTARG	name argument switch komande		
OPTIND	pozicija opcije u komandnoj liniji		
PATH	command search directories	/bin:/usr/bin	
PPID	PID parent		
PS1	command line prompt	\$	
PS2	prompt više od jedne linije	>	
PS3	prompt za 'select'	#?	
PS4	debug mode prompt		
PWD	tekući direktorij		
RANDOM	slučajni broj		

Rezervirane kornshell varijable (3)

REPLY	input repository	
SECONDS	broj sekundi od početka rada	
SHELL	tekući shell (sh, csh, ksh)	
TERM	tip terminala	
VISUAL	command line editor	/bin/ed
\$	PID tekućeg shella	
!	PID zadnjeg pozadinskog procesa	
?	return kod zadnje komande	
-	preostali argumenti	

typeset komanda

- typeset -x # list exported varijable
- typeset -fx # list exported functions functions

Posebne kornshell varijable

\$1 - \$9 pozicioni parametri
\$0 ime skripte/komande koja se izvodi

\$argv[20] 20ti pozicijski parametara
\$# broj pozicijskih parametara
\$? exit status

Konvencija za exit status:

- *uspjeh* 0
- *inače* != 0

Posebne kornshell varijable

(2)

\$\$ PID sheila
#! PID pozadinskog procesa
\$- opcije za shell
\$* svi pozicioni parametri
\$@ isto kao **\$*** razlika u interpretiranju:
"\$*" -> "\$1 \$2 \$3"
"\$@" -> "\$1" "\$2" "\$3"

Evaluacija kornshell varijable

\$var vrijednost varijable var
\${var} isto kao \$var služi za

```
pero=1
echo $pero      -> 1
echo ${pero}s   -> 1s
echo $peros     -> ""
```

<i>Operation</i>	<i>if str is unset or null</i>	<i>else</i>
var=\${str:-expr}	var=expr	var=\${string}
var=\${str:=expr}	str=expr; var=expr	var=\${string}
var=\${str:+expr}	var becomes null	var=expr
var=\${str:?expr}	expr u stderr	var=\${string}

if ... then ... else if ... then

if koristi exit status **test** komande !

```
if test
then
    Komande;
else if test
    Komande;
fi
fi
```


Test brojeva

```
((number1 == number2))  
((number1 != number2))  
(number1 number2)  
((number1 > number2))  
((number1 = number2))  
((number1 >= number2))
```

Moguće više načina zapisa, ne znači uvijek isto!

```
if ((x == y))  
if test $x -eq $y  
if let "$x == $y"  
if [ $x -eq $y ]  
if [[ $x -eq $y ]]
```

Test stringova

Test u objects : files, directories, links ...

-a object	any type
-f object	regular file, symbolic link
-d object	directory
-c object	character special file
-b object	block special file
-p object	named pipe
-S object	socket
-L object	symbolic (soft) link
-k object	"sticky bit" set

Test stringova (2)

-s object	nije prazno
-r object	readable
-w object	writable
-x object	executable
-O object	ja sam owner
-G object	moja grupa je grupa vlasnika
-u object	set-user-id set
-g object	set-group-id bit set
obj1 -nt obj2	obj1 je noviji obj2
obj1 -ot obj2	obj1 je stariji obj2
obj1 -ef obj2	obj1 isto obj2 (equivalent)

Test stringova (3)

[[string = pattern]]	
[[string != pattern]]	
[[string1 string2]]	
[[string1 > string2]]	
[[-z string]]	istina ako je dužina od stringa 0
[[-n string]]	istina ako je dužina od stringa > 0

Važno: moguće različite sintakse za isti upit

```
if [[ $str1 = $str2 ]]  
if [ "$str1" = "$str2" ]  
if test "$str1" = "$str2"
```

Inline logički operatori

cmd1 && cmd2
if cmd1 TRUE then cmd2
cmd1 || cmd2
if cmd1 FALSE then cmd2
kombinacije:
cmd1 || cmd2 && cmd3

Matematički operatori

izraz staviti u ““

+	add.	$y = 7 + 10$
-	sub.	$y = 7 - 10$
*	mult.	$y = 7 * 4$
/	div.	$y = 37 / 5$
%	modulo	$y = 37 + 5$
>>	shift	$y = 2\#1011 \gg 2$
&	i	$y = 2\#1011 \& 2\#1100$
^	excl OR	$y = 2\#1011 \wedge 2\#1100$
	OR	$y = 2\#1011 2\#1100$

let i expr

- `let` izvršava numerički izraz u shellu
`let x=1+2`
- `expr` računa izraz kroz podproces
`x=`expr 1+2``

Kontrola toka

- `jump`
  - `goto`
  - `break`, `continue`
- `return`, `exit`
- `loops`
  - `while`
  - `for`
  - `until`

Funkcije

```
function IME
{
    commands;
return $val
}
```

Važno: pozicioni parametri \$1 ... \$N se odnose na poziv funkcije

goto

```
goto my_label
my_label: Komande;
```

case

```
case value in  
    pattern1) command1 ;  
    ... ;  
    commandN;;  
    pattern2) command1 ;  
    ... ;  
    commandN;;  
esac
```

value   value varijabla
pattern   konstanta, pattern ili grupa   *pattern*
command   komanda

while

```
while ( logical expression)
```

```
do
```

```
    command;
```

```
done
```

```
#infinite loop : means true
```

```
while :
```

```
do
```

```
    ....
```

```
done
```

while posebnosti

```
while read line    # read until an EOF (or <ctrl_d> )  
do  
    ....  
done  
  
while read line  
do  
    ....  
done fname      # redirect input within this while loop
```

until

```
until( logical expression)  
do  
    ....  
done <fin >fout    # redirect both input i output
```

for

```
for name in 1 2 3 4 # a list elements  
do
```

```
....
```

```
done
```

```
for obj in */* # $PWD and the next level below  
do
```

```
....
```

```
done
```

Više o petljama

- prekida petlju (while, until, for)
break;
- u preskaće jednu iteraciju
continue;
- Ugnježdene petlje dozvoljene

select

```
select ident in Un Deux      # a list  identifiers
do
  case $ident in
    Un) ..... ;;
    Deux) ..... ;;
    *) print " Default" ;;
  esac
done
```

Debug mode

```
ksh -x script_name
```

u interaktivnom radu

```
set -x      # start debug mode
set +x     # stop  debug mode
```

Subprocess

Subprocess paralelni proces!

command |&

- print -p šalje line u subprocess
- read -p read line iz subprocess
- line-by-line communication

Osnove kornshell programiranja

- skripta obavezno
  - postavlja enviroment za procese koji se pozivaju
    - preporuča se potavljenje PATH-a ručno u skripti ili pozivanje komandi punom stazom
    - smešta se u neki sigurni direktorij
    - radi trap komadu za moguće signale
  - brine se za preusmjeravanje ulaza i izlaza
  - čisti moguće smeće iza sebe (trap 0)
  - ima tzv “magic cookie“ na početku

Osnove kornshell programiranja (2)

- shell skripta samo niz komadi
- shell program koristi i if, petlje, funkcije
- često se brkaju pojmovi

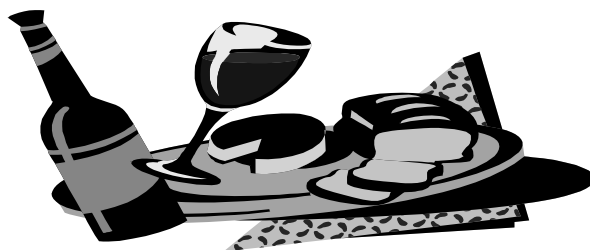
Literatura

- Eelen Frisch - Essential System Administration, O'Reilly & Associates, inc.
- SunOS dokumentacija
- Frank G. Fiamingo, Introduction to Unix System Administration
- Linux dokumenatcija
- AIX dokumentacija
- Dec Unix dokumentacija
- SAGE dokumentacija

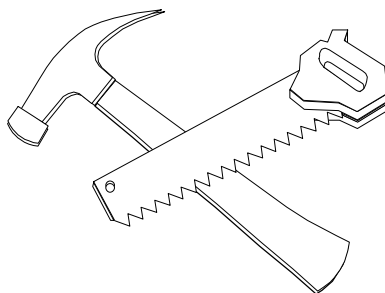
Pitanja

?

Pauza Ručak

Praktičan rad

Vježba 5

1. Instalirajte sistem sa medija